

Suomen kestävän kehityksen strategian seuranta



VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 on kansainvälisen yhteisön yhteinen kompassi polulla kestävään tulevaisuuteen. Suomi on yhdessä muiden YK:n jäsenmaiden kanssa sitoutunut toimeenpanemaan Agenda2030:n 17 kestävän kehityksen tavoitetta, ja raportoi säännöllisesti YK:lle edistymisestään. Tietoa raportointia varten tuottavat Suomessa useat organisaatiot, ja tietojen kokoamisesta vastaa Tilastokeskus.

Suomessa seurataan kestävän kehityksen tilaa myös Suomen kestävän kehityksen strategiaan kirjatuilla kuudella muutosalueella. Strategian on laatinut Kestävän kehityksen toimikunta vuonna 2022.

Tämä artikkeli on osa Suomen kestävän kehityksen strategian seurantaa. Jokaisesta muutosalueesta on oma seuranta-artikkeli, joka lähestyy muutosalueita systemaattisesti. Kestävän kehityksen strategian muutosalueissa ja globaalissa vaikuttamisessa edistymistä kuvaavat artikkelit julkaistaan vuosien 2023 ja 2024 aikana.

Seuranta on valtioneuvoston kanslian tilaama ja sen on toteuttanut kestävän kehityksen konsulttitoimisto Kaskas. Julkaisun sisällöstä vastaa Kaskas, eikä sisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä. Työn ohjaamista on tukenut kestävän kehityksen seurantaryhmä. Työn sisältöön ovat vaikuttaneet lisäksi kestävän kehityksen toimikunta, valtioneuvoston kestävyysverkosto, kestävyyspaneeli, Nuorten Agenda2030 sekä jokaista muutosaluetta varten haastatellut asiantuntijat, joiden nimet on mainittu kunkin artikkelin lopussa. Haluamme kiittää kaikkia työhön osallistuneita.

Kestävän kehityksen strategian muutosalueet:

- Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus
- Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat
- Hyvinvointi, terveys ja yhteiskunnallinen osallisuus
- Kestävä energiajärjestelmä
- Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä
- Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö

NÄIN ARTIKKELI SYNTYI

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan strategian (2022) visiossa muutos kohti kestävämpää yhteiskuntaa tapahtuu maailmankuvan muutoksilla ja uusia tietoja ja taitoja oppimalla. Oppiminen ja sivistys ovat avaimia kestävän kehityksen vaatimaan yhteiskunnalliseen muutokseen.

Uudistamalla yhteiskunnan arvopohjaa ja valtavirtaistamalla kestäviä elämäntapoja voidaan edistää muutosta toivottuun suuntaan. Kestävän kehityksen kannalta tärkeitä taitoja ja ymmärrystä maailmasta opitaan koulussa, mutta niitä tulee voida vahvistaa ja oppia läpi elämän. Tässä artikkelissa käsitellään kestävän kehityksen mukaista opetusta ja oppimista ja pohditaan millä tolalla työ ekososiaalisen sivistyksen edistämiseksi on Suomessa.

Artikkelissa tarkastellaan yhdestä näkökulmasta kestävän kehityksen toimikunnan strategian edistymistä sivistyksen, osaamisen ja kestävien elämäntapojen saralla. Näkökulma on valittu ja artikkelin sisältö toteutettu asiantuntijahaastatteluiden, tieteellisten artikkeleiden ja aihepiiriä käsittelevien selvitysten ja raporttien pohjalta.

Teksti: Mert Sola, Karoliina Kinnunen Mohr, Viola Hakkarainen
Graafinen suunnittelu: Janika Lähdes

Sivistys, osaaminen ja kestävät elämäntavat

SISÄLLYSLUETTELO

Ovatko suomalaisten ajatukset kestävydestä muuttuneet?	5
Koulutus vaikuttaa maailmankuvaan ja sivistykseen	8
Näköalattomuus vaivaa koulutusta – miksi kouluttaudumme ja käymme koulua?	9
Opettajat kestävyyskysymysten osaajina	11
Säätiöillä ja järjestöillä tärkeä rooli	12
Puheiden ja strategiapaperien sijaan konkreettisia toimia	13
Lähteet	14



Suomalaiset sivistynyt kansa? Työ ekososiaalisen sivistyksen vahvistamiseksi on pahasti kesken.

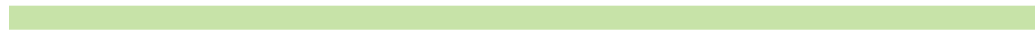
Kestävyysosaamisesta ja vihreästä siirtymästä on tullut suomalaisten koulutusjärjestelmän valtavirtaa, mutta koko järjestelmän läpileikkaavaa muutosta ei ole tapahtunut. Sen aikaansaamiseksi tarvitaan tiiviimpää yhteistyötä ja jaettu näkemys opetuksen tavoitteista.

Kuva: Vilja Pursiainen, Kaskas



Suomalaisille tärkeitä asioita ovat perhe, työ ja toimeentulo sekä terveydestä huolehtiminen (European Social Survey -tutkimus). Myös yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus ovat arvoja, jotka määrittävät identiteettiämme. Kestävän kehityksen kannalta tärkeät arvot, kuten suhtautuminen ilmasto-toimiin ovat olleet viime vuosina murroksessa. Ilmastotoimiin myönteisesti suhtautuvien määrä on Ilmastobarometrien mukaan laskenut vuodesta 2019, eivätkä ympäristötavoitteiden saavuttaminen, ilmastokriisin hillitseminen ja luontokadon pysäyttäminen ole enää yhtä tärkeitä, kun suomalaiset kertovat toiveistaan tulevaisuudelle. Suomen ilmastopaneelin raportin (2023) mukaan enemmistö suomalaisista kuitenkin pitää nykyistä ripeämpään ilmastotoimiin pyrkimistä edelleen oikeudenmukaisena.

Kestävän kehityksen edellyttämää muutosta suomalaisten kulutuksessa tai elämäntavoissa ei ole vielä tapahtunut. OECD:n tilastot kertovat karua kuvaa nykytilanteesta. Suomalaisen elämäntavan edellyttämä luonnonvarojen käyttö on maailman seitsemänneksi suurinta. Asukasta kohden kulutettujen luonnonvarojen määrä ylittää yhdysvaltalaisen kulutuksen ja on suurinta koko EU-alueella. Ylikulutuspäivää vietettiin Suomessa vuonna 2023 jo 31. maaliskuuta. Silloin ylitimme laskennallisesti maapallon biokapasiteetin, eli kyvyn tuottaa uusiutuvia luonnonvaroja ja käsitellä fossiilisten polttoainei-



Asukasta kohden kulutettujen luonnonvarojen määrä ylittää yhdysvaltalaisen kulutuksen ja on suurinta koko EU-alueella.

den käytön aiheuttamia kasvihuonekaasupäästöjä. Suomalaiset kuluttavat oman osansa maailman luonnonvaroista noin neljä kuukautta maailman keskiarvoa nopeammin.

Tilanne ei muutu, jos me emme muutu. Muutos kohti kestävästä yhteiskuntaa vaatii muutoksia maailmankuvaamme ja toimintaamme. Kestävän kehityksen mukainen oppiminen ja sivistyskäsitys rakentuvat ihmisen ja luonnon keskinäisriippuvuuden ympärille. Ihmisen on ymmärrettävä roolinsa osana luontoa ja hyvinvoinnin siitä riippuvaisena. Sivistys on siis paljon muutakin kuin opetusta, ajattelua tai viisautta. Ekososiaalisen sivistyksen käsitteen mukaisesti se on myös osaamista, luovuutta ja yli sukupolvien ulottuvaa vastuuntuntoa ja vastuunkantoa – lopulta myös käytännön tekoja ja valintoja. Se määrittää ajatteluamme ja vaikuttaa suoraan siihen teemmekö kestäviä päätöksiä kaikilla yhteiskunnan ja arjen osa-alueilla.

Kuva 1

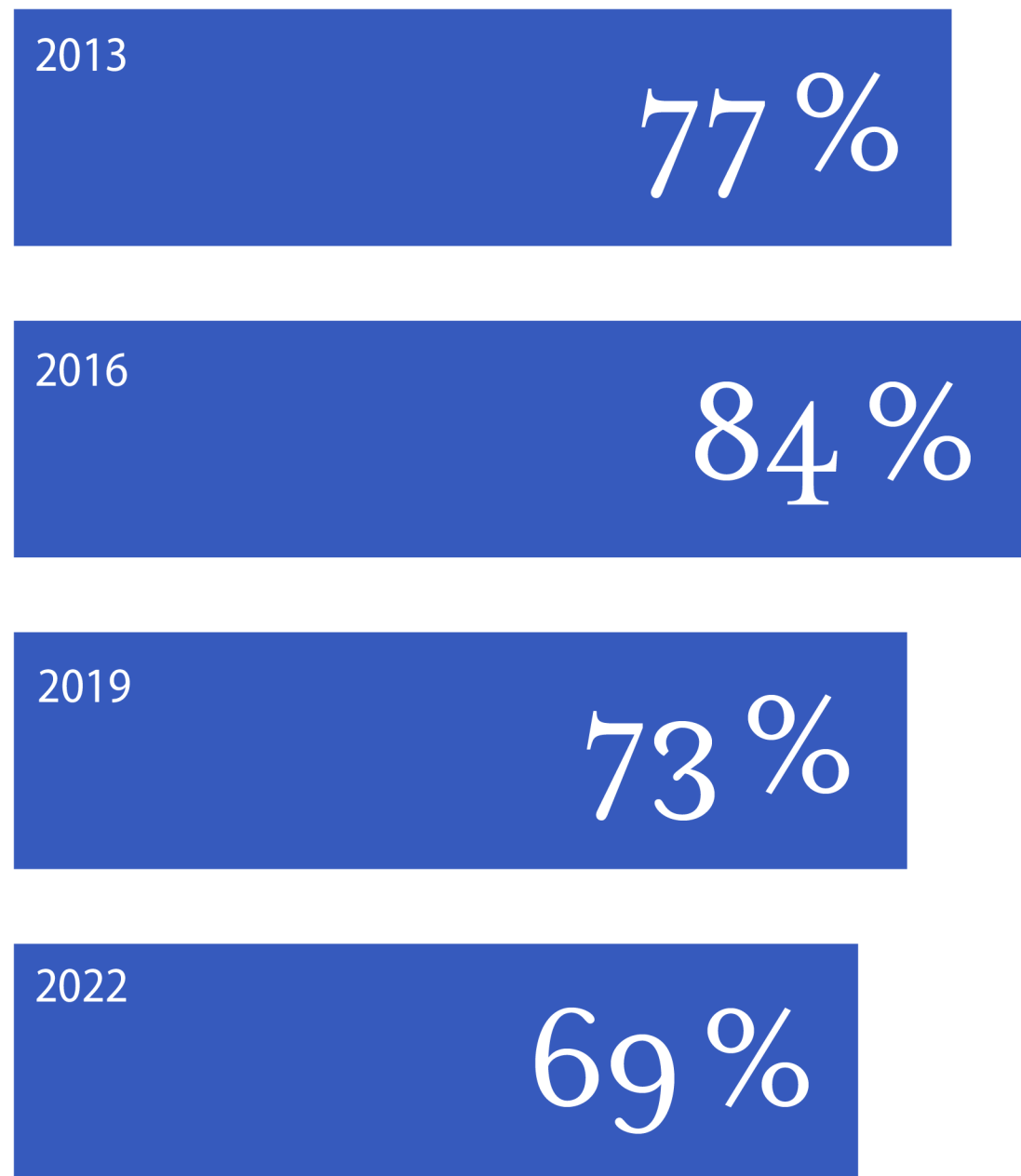


Ovatko suomalaisten ajatukset kestävydestä muuttuneet?

Koronapandemia, sota Ukrainassa, energiakriisi ja talouden heikot näkymät ovat vaikuttaneet suomalaisten asenteisiin viimeisen kahden vuoden aikana. Suomalaisten tulevaisuudenusko on silti korkealla ja yli 80 prosenttia uskoo, että tulevaisuuteen on mahdollista vaikuttaa. Nuorten usko tulevaisuuteen on jopa vahvistunut verrattuna aiempiin vuosiin. Tiedot selviävät Sitran vuoden 2023 Tulevaisuusbarometristä, joka piirtää toiveikasta kuvaa suomalaisten tulevaisuudenuskosta, kriisinkestävyydestä ja luottamuksesta yhteiskuntaan.

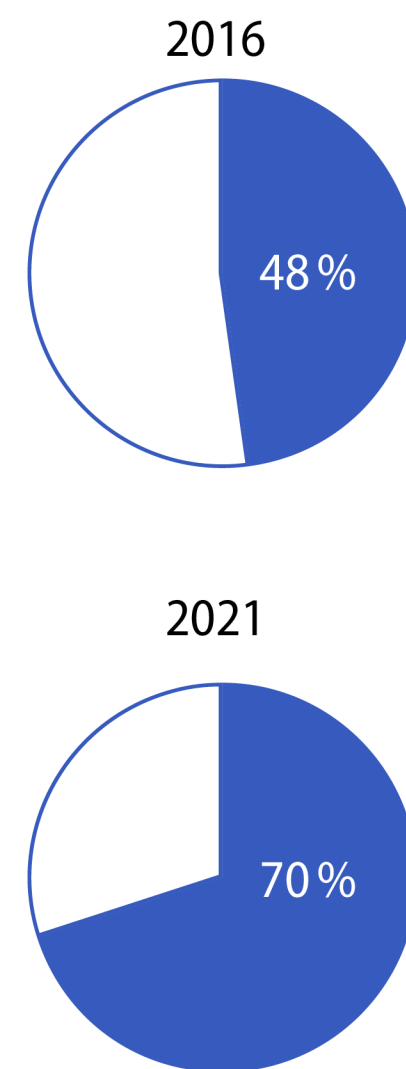
Tulevaisuudenuskon vahvistumisesta huolimatta suomalaiset suhtautuvat tulevaisuuteen aiempaa pelokkaammin. Muutokseen on vaikuttanut merkittävästi Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, joka on synkistänyt näkymiä.

Ilmastonmuutosta vakavana uhkana pitävien suomalaisten osuus (prosenttia)



Lähde: Tiedebarometri

Osuus nuorista, jotka uskovat ympäristöongelmien olevan ratkaistavissa (prosenttia)



Lähde: Nuorisobarometri

Ilmaston kuumentamisen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden tuhoamisen pysäyttäminen eivät ole enää yhtä tärkeitä tulevaisuuden tavoitteita kuin aiemmin. Myös muiden ympäristötavoitteiden painoarvo suomalaisten elämässä on laskenut. Nuorten ja aikuisten tulevaisuuden tavoitteiden välillä on tulevaisuusbarometrin mukaan eroja: Nuorten keskeisiä tulevaisuuden tavoitteita ovat ilmaston lämpenemisen pitäminen

alle 1,5 asteessa, lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantaminen sekä hyvinvointivaltion säilyttäminen. Aikuisten tavoitteita ovat puolestaan hyvinvointivaltion säilyttäminen, julkisen talouden tasapainottaminen ja velanoton hillitseminen ja työpaikkojen säilyminen.

Kokonaisuudessaan ilmastotoimiin myönteisesti suhtautuvien määrä on laskussa. Myös ilmaston-

muutosta uhkana pitävien suomalaisten osuus on ollut laskussa vuodesta 2016. Tulokset käyvät ilmi Ilmastobarometri 2023 -tutkimuksesta ja viimeisimmistä Tiedebarometri -tutkimuksista. Muutos näkyy myös äänestyskäyttäytymisessä. Vuonna 2019 Ilmastobarometrin vastaajista 44 prosenttia ilmoitti äänestävänsä eduskuntavaaleissa ehdokasta, joka työskentelee aktiivisesti ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Vuoden 2023 Ilmastobarometrissä vastaava luku on 32 prosenttia. Myönteisesti ilmastotoimiin suhtautuivat nuoret, naiset, korkeakoulutetut, SDP:n, vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat. Pääkaupunkiseudulla asuvat kannattivat ilmastotoimia enemmän kuin maaseudulla asuvat.

Kokonaisuudessaan ilmastotoimiin myönteisesti suhtautuvien määrä on laskussa.



Arvot ohjaavat toimintaamme ja vaikuttavat tekemiimme valintoihin. Kestävät valinnat arjessa, kuten lihansyönnin vähentäminen tai joukkoliikenteen suosiminen riippuvat siitä, miten hahmotamme maailmaa ja paikkaamme siinä. Euroopan investointipankin (EIP) vuoden 2022 ilmastokyselyn mukaan 60 prosenttia suomalaisista alle 30-vuotiaista vastaajista uskoo, että henkilökohtaisella käytöksellä voi olla vaikutusta ilmastokriisin ratkaisemiseen. Yli 30-vuotiaista vain 46 prosenttia on samaa mieltä.

Suomalaisten arvoissa on tapahtunut muutos kestävämpään suuntaan, jos muutosta tarkastellaan pidemmällä aikavälillä. *Arvot ja mielipiteet Suomessa -tutkimuksen* (ESS) mukaan ilmastonmuutoksesta erittäin tai hyvin huolestuneiden määrä on kasvanut Suomessa melkein 10 prosenttia vuoden 2016–2017 mittauksesta.

Useat asiantuntijat arvioivat suomalaisten kestävyysarvojen ja tekojen välillä olevan vielä paljon ristiriitaa. Kestävä kehitys on osa suomalaisten arvoja, mutta käytännön toimet ovat vielä kaukana tavoitteista ja puheesta.

Viime vuosien kriiseillä on kestävä hyvinvoinnin asiantuntijan, professori **Arto O. Salosen** mukaan vain vähän vaikutusta suomalaisten arvomaailman kehitykseen pitkällä aikavälillä. Sen sijaan niiden vaikutus tekoihin on Salosen mukaan selvä. Sodan myötä kasvanut turvattomuuden tunne, inflaatio ja talouden heikko näkymä ovat pakottaneet monet tekemään arjessa valintoja, jotka eivät aina ole kestäviä.

Sodan myötä kasvanut turvattomuuden tunne, inflaatio ja talouden heikko näkymä ovat pakottaneet monet tekemään arjessa valintoja, jotka eivät aina ole kestäviä.

“Jos kysytään suomalaisilta, vähenevätkö ilmastonmuutoksen tai luonnon monimuotoisuuden tuomat ongelmat kymmenen vuoden sisällä, niin varmasti monet vastaavat, että eivät vähene. Tulevaisuuden haasteet kyllä tiedostetaan, mutta niihin reagoiminen on tekojen osalta jäänyt taka-alalle muiden yhteiskunnallisten ongelmien ilmaantumisen vuoksi”, Salonen pohtii.

Koulutus vaikuttaa maailmankuvaan ja sivistykseen

Perinteinen sivistyskäsite on murroksessa, kun joudumme yhteiskuntana pohtimaan, miten vastaamme aikamme viheliäisiin ongelmiin. Millainen sivistys säilyttää ihmisten nykyiset toimintamahdollisuudet ja varmistaa, että tulevilla sukupolvilla olisi samat mahdollisuudet ja vapaudet kuin meillä?

Koulutus on keskeisessä roolissa muovaamassa maailmankuvaamme ja käsitystämme hyvinvoinnista.

Kestävän kehityksen mukaisia taitoja opitaan koulussa ja taitojen oppimisen olisi oltava mahdollista läpi elämän. Kestävän kehityksen opetus antaa valmiudet

tehdä tietoon perustuvia päätöksiä ja toimia vastuullisesti ympäristön, luonnon, taloudellisen elinkelpoisuuden ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan luomiseksi. Koulussa opetetaan siis kestävän elämän edellytyksiä.

Kestävän kehityksen vaatima yhteiskunnallinen muutos voi toteutua ainoastaan oppijan käytöstä muuttavan oppimisen kautta. Se tarkoittaa, että kestävyyskysymysten pitäisi leikata läpi koko koulutusjärjestelmän.

Kestävyyskoulutuksesta ei voida puhua ilman planeetan biofyysisten rajojen tunnistamista ja ihmisen toiminnan sopeuttamista niihin. Ekososiaalinen sivistys on käsite, joka sisältyy varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden arvopohjaan. Ekososiaalisen sivistyksen lähtökohtana on ihmiskunnan toiminta maapallon kestävyden asettamissa rajoissa. Lähtökohtana on, että luonnon hyvinvoinnista huolehtiminen lisää myös ihmisen hyvinvointia. Tämä ymmärrys voi syntyä koulussa opitun ajattelun kautta, kun opitaan tarkastelemaan luonnon, ihmisen ja yhteiskunnan keskinäisiä vuorovaikutuksia.

Ekososiaalisen sivistyksen käsite on Suomessa sisällytetty opetussuunnitelmien perusteisiin aina varhaiskasvatuksesta lukio-opetukseen ja ammatillisen koulutukseen. Arvopohja ei usean koulutusalan asiantuntijan mukaan täysin toteudu opetuksessa osittain siksi, että erilaisissa koulutusta ohjaavissa strategioissa käsitellään kestävyyttä pirstalaisesti. Keväällä 2023 julkaistu *Vihreän siirtymän osaamis- ja koulutustarpeet (VISIOS)* -raportti osoittaa, että ekologista kestävyyttä ei usein käsitellä kaiken sosiaalisen hyvinvoinnin ja talouden pohjana koulutusta ja opetusta ohjaavissa dokumenteissa.

**Kestävyyskysymysten pitäisi leikata
läpi koko koulutusjärjestelmän.**

Näköalattomuus vaivaa koulutusta – miksi kouluttaudumme ja käymme koulua?

Kestävyysosaamisen vahvistaminen on lisääntynyt suomalaisessa koulutusjärjestelmässä viime vuosina. Perusopetuksen opetussuunnitelman keskeinen tavoite on ohjata oppilaita kestäväan elämäntapaan, ja koulun arvopohja rakentuu kestäväan kehityksen periaatteiden ympärille. Asiantuntijoiden mukaan arvopohjan ja tekojen, siis kestäväan kehityksen opetuksen, välillä on kuilu. Tästä kuilusta on vain vähän viime aikaista tutkimustietoa, mikä hankaloittaa kestävyyskoulutuksen arviointia. Seppo Salorannan vuonna 2017 julkaistun väitöskirjatutkimuksen keskeinen löydös oli kestäväan kehityksen kasvatuksen satunnaisuus peruskoulussa. Tutkimusten mukaan myös yliopiston kestävyysopetuksen sisällöissä on puutteita, ja tutkintojen välillä on suurta vaihtelua. Myös useat suomalaisen opetusjärjestelmän

Myös yliopiston kestävyysopetuksen sisällöissä on puutteita, ja tutkintojen välillä on suurta vaihtelua.

asiantuntijat arvioivat, ettei kestäväa kehitystä ja sen mukaista osaamista ole onnistuttu huomioimaan opetuksessa tarpeeksi.

“Mikäli perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohjaa noudatettaisiin kouluissa, meillä olisi laaja-alaista kestävyysopetusta kaikkialla Suomessa”, sanoo opettajakouluttaja **Hannele Cantell**, joka on ollut mukana tekemässä viimeisintä opetussuunnitelmaa.

VISIOS-raportti painottaa, että monissa koulutusta ohjaavissa dokumenteissa kestävyiden teemat ovat kyllä esillä, mutta niissä käsitellään vain harvoin ekologisen kestävyiden perustavaa merkitystä sosiaalisen ja taloudellisen kestävyiden kivijalkana. Ilmiötä kuvataan yleisellä tasolla, eikä ohjaavissa dokumenteissa osoiteta kovin selvästi tahoja, jotka ovat vastuussa konkreettisten toimenpiteiden käynnistämisestä.



“Kestävyysskysymykset laaja-alaisesti huomioiva opetus on Suomessa edelleen lapsenkengissä.”

“Kestävyysskysymykset laaja-alaisesti huomioiva opetus on Suomessa edelleen lapsenkengissä”, Cantell toteaa.

VISIOS-raportti valottaa esimerkkien kautta erilaisten opetukseen liittyvien strategioiden, visioiden ja missioiden sekä konkreettisten toimien välistä ristiriitaa. Raportissa tutkijat ja asiantuntijat tarkastelevat miten Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) strategiassa, Opetushallituksen (OPH) missiossa, visiossa ja toimintatavoissa sekä valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa on otettu huomioon kestävä kehitys. Esimerkiksi vuonna 2019 julkaistussa OKM:n strategiassa kestävä kehitys on liitetty konkreettisten toimenpiteiden osalta vain talouden kestävään kasvuun. Strategian seurannassa käytettävistä indikaattoreista yksikään ei sisällä ekologisen kestävyuden näkökulmaa.

Opetushallituksessa kestävä kehityksen teemat näkyvät vieläkin huonommin toimintaa ohjaavissa teksteissä. OPH:n missiossa, visiossa tai tavassa toimia ei ole mainittu kestävä kehitystä tai ekologisen kestävyuden näkökulmia. Myöskään verkkosivuilta löytyvistä päätoiminnoista ja niiden osa-alueista, vastuista tai vaikuttavuustyön esittelystä ei löydy mainintaa kestävyyskysymyksistä.

Koulutuspoliittisessa (2021) selonteossa valtioneuvosto antaa linjaukset koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi niin, että ne palvelevat Suomea, suomalaisia ja kansainvälistä yhteisöä kestävä kehityksen turvaten. Selonteko käsittelee kestävyysosaamista pääosin vain sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta. Konkreettiset toimenpiteet etenkin ekologisen kestävyuden vahvistamiseksi jäävät selonteossa vähälle.

Esimerkit osoittavat hyvin sen, miten monissa yleisissä koulutuspoliittisissa linjauksissa, ohjelmissa ja strategioissa ekologinen kestävyys jää niukalle huomiolle, sosiaalisen kestävyuden näkökulman varjoon tai puuttuu kokonaan.

Opettajat kestävyys- kysymysten osaajina

Opettajankoulutus on tärkeässä asemassa vahvistamassa uusien opettajien kestävä kehityksen mukaisia opetustaitoja. Opettajankoulutus tarjoaa uusille opettajille konkreettisia keinoja edistää ekososiaalista sivistystä ja kestävä kehityksen mukaista opetusta.

Uusin opettajankoulutuksen kehittämisohjelma julkaistiin vuonna 2022. Kestävyysosaaminen mainitaan ohjelmassa osana opettajan laaja-alaista perusosaamista, mutta ei lainkaan ohjelman päätavoitteissa. Ohjelma ei myöskään anna opettajankoulutusta järjestäville korkeakouluille konkreettisia suosituksia kestävyysosaamista tukevaan koulutukseen. Esimerkiksi Helsingin yliopiston opettajankoulutuksessa tämä on osaltaan johtanut siihen, että ainoastaan 15–25 opintopistettä koulutuksesta on kestävyyskasvatusta. Aineenopettajaksi on mahdollista valmistua ilman ainuttakaan opintopistettä kestävyyskasvatusta.

Aineenopettajaksi on mahdollista valmistua ilman ainuttakaan opintopistettä kestävyyskasvatusta.

Edistystäkin on tapahtunut. Kestävä kehityksen mukaisessa opetuksessa ei ole enää kyse yksittäisestä koulutussisällöstä vaan koulutusta ja eri oppialoja laajasti ohjaavasta yhteiskunnallisesta päämäärästä. Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry on määritellyt kestävä kehityksen ja vastuullisuuden teesit, jotka on tarkoitettu kehittämään yliopistojen toimintaa, mutta myös vaikuttamaan rahoittajiin ja kansallisiin arviointimalleihin. Helsingin yliopiston (HY) strategian keskeinen teema on kestävä kehitys. HY:n uusi Kestävyyskurssi on osoitus siitä, että kestävä kehitystä on jo yritetty integroida opetukseen.

Onnistumisia löytyy myös ammatillisen koulutuksen puolelta. Sataedun koordinoima VASKI – Vastuullinen ja kestävä ammatillinen koulutus -hankkeen (2022–2023) tavoitteena on tukea Agenda 2030-tavoitteiden toteutumista ammatillisessa koulutuksessa sekä vahvistaa kestävä kädenjälkeä. Mukana on 61 ammatillista oppilaitosta, mikä kattaa suuren osan Suomen ammatillista oppilaitoksista.

Säätiöillä ja järjestöillä tärkeä rooli

Säätiön tuki on tarjonnut monelle tutkijalle mahdollisuuden tehdä kestävän kehityksen tutkimusta.

Säätiöiden ja järjestöjen rooli kestävyyskoulutuksen järjestämisessä ja kestävyystutkimuksen rahoituksen varmistamisessa on ollut viime vuosina keskeinen.

“Kestävyyskoulutuksen puutetta ovat viime vuosina olleet ratkaisemassa etenkin kansalaisjärjestöt, jotka ovat tarjonneet täydennyskoulutusta opettajille, kehittäneet laaja-alaista oppimateriaalia ja tukeneet oppilaitoksia kestävän kehityksen kasvatuksessa ja globaalien kehityskysymysten tuomisessa osaksi opetusta”, sanoo globaalikasvatuksen asiantuntija **Anna Kivimäki-Pelluz** kansalaisjärjestöjen kattojärjestö Fingosta. Järjestö muun muassa tarjoaa globaalikasvatusta tekeville järjestöille tukea globaalikasvatustyön laadun kehittämiseen ja koordinoi järjestöjen ja tutkijoiden yhteistä kestävyyskasvatuksen täydennyskoulutushanketta.

Myös säätiöillä on ollut viime vuosina keskeinen rooli kestävyysnäkökulmien vahvistamisessa suomalaisessa tutkimuksessa. Esimerkiksi Nesslingin säätiön missiona on rakentaa ekologisesti kestävää tulevaisuutta ja missio läpileikkaa koko organisaation aina rahoituspäätöksiin asti. Säätiön tuki on tarjonnut monelle tutkijalle mahdollisuuden tehdä kestävän kehityksen tutkimusta.

Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi on OKKA-säätiön ylläpitämä järjestelmä, joka tarjoaa arviointityökaluja, materiaaleja, neuvontaa ja koulutusta koulujen ja oppilaitosten kestävän kehityksen työn tueksi. Sertifiointi on suunnattu peruskouluille, lukioille, ammatillisille oppilaitoksille, vapaan sivistystyön oppilaitoksille, taiteen perusopetuksen oppilaitoksille, järjestöille ja lastenkulttuurikeskuksille. Järjestelmän työkaluja ovat hyödyntäneet useat sadat oppilaitokset ja tuhannet opettajat. Vuosien 2020–2023 aikana OKKA-säätiön erilaisia kestävän kehityksen sertifikaatteja on hakenut yhteensä 20 eri toimijaa.

“Muutoksen edistäminen ja kestävyyskoulutuksen saaminen aidosti osaksi koko koulutusjärjestelmää vaatii vipuvartta, joka lähtee kentältä. Koulutuspolitiikka ja perinteisen sivistyskäsitteemme muuttaminen vaatii rohkeutta ja tietynlaista radikalismiakin uudistuakseen”, pohtii OKKA-säätiön suunnittelupäällikkö **Erkka Laininen**.

Puheiden ja strategia- paperien sijaan konkreettisia toimia

Pirstaleisuuden lisäksi nykyisen kestävyyskoulutustarjonnan ongelma on, ettei se tue toimintataitojen syntymistä tai pidä sisällään transformatiivista oppimista. Transformatiivinen oppiminen tarkoittaa oppimista, joka muuttaa käsityksiämme itsestämme, maailmasta ja suhteestamme ympäröivään maailmaan. Se on tietoisuuden laajentamista, jonka kautta yksilö voi kyseenalaistaa omia tunteitaan, uskomuksiaan, oletuksiaan ja näkemyksiään tarkoituksestaan. Olemassa oleva kestävyyskoulutus painottaa usein analyyttistä ja kuvailevaa lähtökohtaa sen sijaan, että se keskittyisi myös prosessien ja toiminnan ymmärtämiseen, omien arvojen ja tunteiden ymmärtämiseen ja siten transformatiivisen oppimisen muodostumiseen. VISIOS-raportin mukaan syy on pitkälti se, että Suomessa kestävyysilmiöitä kuvataan yleisellä tasolla vailla yhteyttä konkreettisiin toimiin ja toimijoihin. Strategiapaperien tasolta pitäisi päästä käytännön tasolle ja arkeen, arvioivat lähes kaikki

haastattelemamme asiantuntijat. Tällaista 'strategiasta käytäntöön' -kehittämistä on tehty esimerkiksi turvallisuustutkimuksessa. Työterveyslaitoksen tutkimusprofessori Anna-Maria Teperi toteaa uusimmassa teoksessaan Ihminen turvallisuuden tekijänä, että inhimillisten tekijöiden näkökulmaa on turvallisuustutkimuksessa tuotu osaksi tiukasti säädeltyjä teknologisia järjestelmiä. Ajattelu- ja toimintatapojen kulttuurista muutosta on tukenut systemaattisten mallien ja käytännön työkalujen käyttö osana arkityötä.

"Peruskoulu ja lukio ovat jäykkiä uudistumaan. Tutkimuskin sanoo, että kestävän kehityksen mukaisen koulutuksen ohjaus ei ole Suomessa kyennyt muuttamaan opetusta kouluissa. Johtopäätös voisi olla, että normiohjaus ei välttämättä ole tie, jolla saadaan vaikuttavaa tai transformatiivista muutosta aikaan", pohtii Hannele Cantell. Tästä huolimatta asiantuntijat painottavat yhteisen kuvan muodostamisen tärkeyttä: mitä oikeastaan haluamme koulutukselta ja miksi käymme koulua? Vahvempi johtajuus auttaisi kestävän kehityksen mukaisen opetuksen toteutumista.

Yksi ratkaisu saattaa piillä erilaisissa piloteissa, joissa päästään konkreettisesti kokeilemaan kestävän kehityksen mukaista koulutusta. Tässäkin kirjoituksessa esitelty VASKI-hanke on esimerkki siitä, miten kestävyyskoulutusta voidaan tehdä onnistuneesti ammatillisissa oppilaitoksissa.

Tulevaisuudessa myös kiihtyvä digitalisoituminen luo haasteita kestävyyskoulutukselle. Transformatiivista oppimista on vaikeampaa saavuttaa verkkoympäristöissä ja pedagogisia valmiuksia ja resursseja transformatiivisten verkkoympäristöjen luomiseen ei välttämättä ole.

Lähteet

Kirjoituksen taustalla käytettyjä lähteitä:

Furu, A.-C., & Heilala, C. (2021). Sustainability education in progress: Practices and pedagogies in Finnish early childhood education and care teaching practice settings. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 8(12).

Lähdemäki-Pekkinen, J., Rekola, S., Solovjew-Wartionvaara, A., & Thompson Coon. (2023). Tulevaisuusbarometri 2023: Suomalaisten tulevaisuusko yllätysten ajassa. *Sitran selvityksiä*, 231, Maaliskuu, 2023. [URL: https://www.sitra.fi/julkaisut/tulevaisuusbarometri-2023/#publication-content](https://www.sitra.fi/julkaisut/tulevaisuusbarometri-2023/#publication-content)

Keto, S., Foster, R., Pulkki, J., Salonen, A., & Värri, V.-M. (2022). Ekososiaalinen kasvatus: Viisi teesiä ratkaisuehdotuksena antroposeenin ajan haasteeseen. *Kasvatus & Aika*, 16(3), 49-69.

Kuusela, O.-P., Mykrä, N., Jousilahti, J., Neuvonen, A., Aarola, T., Markkanen, I., Nokkala, T., Lehtonen, A., Heikkinen, H., Oinonen, I., Alhola, K., Huttunen, S., Paloniemi, R., Pohjola, J., & Saarinen, T. (2023). Vihreän siirtymän osaamis- ja koulutustarpeet VISIOS. *Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja*, 2023:31.

Lattu, A., & Cai, Y. (2020). Tensions in the Sustainability of Higher Education—The Case of Finnish Universities. *Sustainability*, 12(5), 1941.

Manninen, J., & Nokelainen, R. (2021). Ekososiaalinen sivistys haastaa vapaan sivistystyön. *Aikuiskasvatus*, 2(21).

Salonen, A. (2014). Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma – yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 14, 32-62.

Silfver, M., Niva, M., Salmivaara, L., & Vainio, A. (2023). Moral foundations and future pro-environmental lifestyle choices in the Finnish population. 33(4), 985-1001.

Teperi, AM. (2023). Ihminen turvallisuuden tekijänä. Gaudeamus, Helsinki.

Vainio, A., Käyhkö, J., Loivaranta, T., Lundberg, P., & Honkanen, O. (2023). Kansalaisten kokemukset Suomen ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuudesta. (*Suomen ilmastopaneelin raportti; No. 2/2023*). Suomen ilmastopaneeli.

Wamsler, C. (2020). Education for sustainability: Fostering a more conscious society and transformation towards sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 21(1), 112-130.

Kyselyt ja verkkojulkaisut:

Ympäristöministeriö. (2023). Ilmastobarometri 2023. Saantitapa: <https://ym.fi/-/ilmastobarometri-2023-enemmisto-suomalaisista-nakee-ilmastoratkaisut-mahdollisuutena-parantaa-kilpailukyky-ja-hyvinvointia>

Ympäristöministeriö. (2022) Luontosuhdebarometri 2022. Saantitapa. <https://ym.fi/-/suomalaisten-huoli-luonnon-tilasta-kasvanut-luontokato-tunnistetaan-nyt-merkittavaksi-uhaksi>

European investment bank. The economic and social impact of the green transition: 2021-2022 EIB Climate Survey. Saantitapa: <https://www.eib.org/en/surveys/climate-survey/4th-climate-survey/green-transition-jobs-lifestyle-adaptation.htm>

Eurooppalainen sosiaalitutkimus. ESS European Social Survey. Saantitapa: <https://www.europeansocialsurvey.org/about/country/finland/finnish/>

Haastatellut asiantuntijat:

Anna Kivimäki-Pelluz, Fingo

Anna-Maria Teperi, Työterveyslaitos

Arto O. Salonen, Itä-Suomen yliopisto

Erkka Laininen, Okka-säätiö

Hannele Cantell, Helsingin yliopisto

Ilkka Ratinen, Lapin yliopisto

Niina Mykrä, Jyväskylän yliopisto

Paula Pättikangas, Nuorten Agenda 2030

Satu Teerikangas, Turun yliopisto

Vesa-Matti Lahti, Sitra